PhDr. IVAN BRANISLAV ZOCH

Ctiboh Zoch sa oženil 15. júna 1842 so sesternicou Annou Cochiusovou (10. 10. 1815 - 23. 1. 1897). Narodili sa im štyria synovia. Najstarším bol Ivan Branislav (24. 6. 1843). Takmer o dva roky neskôr (6. 3. 1845) sa narodil Cyril Ľudovít. Tretí sa narodil Peter Pavel (3. 7. 1850) a o rok a pol (30. 1. 1852) Stanislav Ctiboh.

Rodičia venovali všetok svoj voľný čas výchove detí. K hrám pribúdali prvé dotyky s povesťami, piesňami, ako i s časopismi, ktoré zaobstarával otec. Vďaka chlapčenskej zvedavosti a kamarátstvu s deťmi z rodiny Bencúra Olejovie „privoňali" v tejto rodine k výrobe náradia a náčinia z dreva. Mohli tu vidieť robotu zručných rúk, ktoré dokázali vyrobiť od kolesa, cez vozíky až celé vozy. Branislav vysedával aj u stolára Čaploviča, kde ho zaujala výroba nábytku. Chlapcom sa stali blízke takéto záujmy, vyrábali mlynské kolesá, stružlikali makety a neskôr sami obdivovali, čo dokázali zhotoviť. S pribúdajúcimi rokmi však museli doma pomáhať aj pri robotách, ktoré boli určené skôr pre ženské ruky.

Otec si želal, aby Ivan Branislav študoval na gymnáziu, ale chudoba mu to nechcela dopriať. Preto sa rozhodol, že ho bude učiť sám. Podarilo sa mu to, lebo keď v jeseni 1854 priviedol jedenásťročného Ivana Branislava do gymnázia v Banskej Bystrici, skúšku spravil nad očakávanie a bol prijatý do III. triedy. Ctiboh Zoch na syna vplýval prostredníctvom listov, v ktorých ho nabádal k dôslednosti a vytýkal mu neúhľadnosť písma a pravopisné chyby. Keď ho raz dôraznejšie upozornil na pravopis, Ivan Branislav mu odpísal po nemecky. Otec mu listom zo 17. marca 1855 odpísal: *„Z Tvojho nemecky písaného listu som vyrozumel, že si slovám môjho listu, kde som poznamenal, že po slovensky chybne píšeš, zle rozumel, keď si tú chybu chcel napraviť nemeckým písaním. Ja žiadam, aby si Ty po slovensky obzvlášť krásne a pravidelne písal ako Tvojou vlastnou materinsko-otcovskou rečou. Že nemecky ešte chybne píšeš, to som aj bez toho vedel, to Ti ja nebránim. Keď prídeš na prázdniny domov, potom budeme Tvoje listy prehliadať a naprávať"*.

Mladý Ivan Branislav mal vel'ký záujem o zbieranie rôznych kameňov, ktoré posielal domov otcovi, aby ich odkladal. Zároveň ho žiadal, aby mu v Jasenovej a okolí zbieral niektoré rastliny v čase ich kvitnutia, ktoré si potom doplnil do svojho herbára. Vzťah k remeslám z detstva sa prejavil aj v Banskej Bystrici. Navštevoval čižmára a malé opravy na obuvi si neskôr dokázal urobiť aj sám. Stával sa samostatným so záujmom o všetko, čím si vypestoval bystrosť a všestrannosť tak v duševnom, ako aj v telesnom vývoji. Po skončení bystrického nižšieho gymnázia sa na chudobnej jasenovskej fare opäť rozhodovalo - čo ďalej?!

V tom čase na vychýrené těšínske gymnázium mal ísť mladší brat Cyril, ale nakoniec sa rodičia rozhodli, že tam na vyššej reálke bude pokračovať aj Ivan. Po namáhavej ceste hneď po príchode do Těšína zistili, že je tam len gymnázium, preto Branislava po skúške do druhej triedy vrátili s tým, že latinčinu musí dohnať v priebehu roka. Obidvaja bratia sa ubytovali v internáte. Učitelia brali ohľad na materinský jazyk, ale Ivanovi predsa len v pamäti ostali karhajúce vety profesora Kayzara, ktorý slovenských a českých študentov pri ich rozhovore v rodnej reči napomínal, samozrejme v nemeckom jazyku takto: *„Ty niktoš, zase hovoríš tou barbarskou rečou. Daj si pozor! Ty lump!"*

V roku 1858 prišiel za riaditeľa Ján Kalinčiak, ktorý aj keď mal nepríjemnosti, že napomáhal stretávania slovenských študentov, neustále ich v tom podporoval. Mladému Ivanovi Branislavovi Zochovi sa k starým záľubám pridali ďalšie - cestovanie a návštevy divadla. Obaja bratia chodili do tanečnej školy a učili sa hrať na klavíri. Ivan na podnet svojho otca písal prvé literárne práce. Boli to novely s národnostnou tematikou Ilka a Súboj, povesť *Ikra* a veselohra *Náramky.* Práce sú spolu pod názvom *Rozličnie práce slovenskie Branislava Zocha - 1861 v Těšíne.* Pravdepodobne toto obdobie v ňom prebudilo zvýšený záujem nielen o fyziku a matematiku, ale i o divadlo.

V školskom roku 1861/1862 odišiel Ivan Branislav Zoch spolu so svojim bratom Cyrilom na gymnázium do Šopronu, aby sa zdokonalili v maďarskom jazyku, ktorý museli dobre ovládať, ak v budúcnosti chceli ostať v Uhorsku. V Šoprone bola zriadená aj preparandia (učiteľský ústav). Slovenskí študenti obidvoch škôl si založili spolok pre vzdelávanie sa v slovenčine. Obaja Zochovci sa nevedeli zmieriť s extrémnym maďarským nacionalizmom a s nižšou úrovňou gymnázia v porovnaní s gymnáziom v Těšíne. Tešilo ich, že mohli navštíviť Viedeň a strýka, ktorý tu robil správcu veľkoobchodu. Ivan Branislav si vo Viedni všímal fotografické prístroje, našiel obchod s fyzikáinymi prístrojmi a strýko mu umožnil, aby videl aj viedenskú univerzitu. Boli to asi prvé prípravy na vysokoškolské

štúdium. Toto obdobie bolo v živote Ivana Branislava Zocha vzácne aj preto, že si kúpil fotografický prístroj, začal fotografovať, a tak si privyrábal na svoje štúdium a pomáhal i bratovi Cyrilovi. Aby sa pochválil, domov poslal prvé vyhotovené „svetlopisné obrázky“ - fotografie.

Otec neustále podnecoval Ivana Branislava, aby sa venoval písaniu, najmä noviel, básničiek a divadelných hier. Pokúšal sa o to v Levoči, kde sa pripravoval na maturity. Divadelné hry zo študentského prostredia a preklad básní z nemčiny začal označovať pseudonymom Jánošikovič. Až po maturite v roku 1863 si uvedomil o niečo viac politické dianie v posledných rokoch, k čomu ho nabádal otec svojimi listami, v ktorých ho informoval o pohybe slovenského národa. Sám bol jeho organizátorom a navrhol, aby *Memorandum národa slovenského* vyšlo tlačou, a tak sa mohlo stať vecou celého národa.

Ďalšou nevšednou udalosťou slovenského národa v tomto období bolo založenie Slovenského ev. a. v. gymnázia v Revúcej v roku 1862. Historici nedávali vzniku Prvého slovenského gymnázia v historickom kalendári Slovákov takmer žiadny priestor, alebo túto jedinečnú udalosť, ktorá rok pred vznikom Matice slovenskej zahasila smäd po vzdelaní v rodnej reči, zovšeobecňovali. Niekedy to dokonca komentovali tak, že po vzniku Matice slovenskej vznikli tri slovenské gymnáziá, čím zavádzajú nielen záujemcov o túto časť histórie, ale i školskú mládež, ktorá by s prvými dotykmi histórie slovenského národa mala poznať skutočnú pravdu.

Založenie revúckeho gymnázia zapôsobilo na každého a na Zochovcov zvlášť tak, že tisícročné prianie Slovákov vzdelávať sa na stredných školách v materinskom jazyku, sa stalo skutočnosťou. Ivan Branislav Zoch ako dvadsaťročný mal vďaka svojmu otcovi a jeho húževnatosti väčší prehl'ad o politickom a hospodárskom dianí na Slovensku ako jeho rovesníci. Uvedomoval si neutešené pomery pre Slovákov, ktorí si museli rozličné ustanovizne vytvárať zbierkami, kým u iných národov ich podporovali vlády. Národne uvedomelá rodina Zochovcov považovala vytvorenie Slovenského ev. a. v. gymnázia v Revúcej za jeden z najväčších sviatkov. No predsa len sa v duchu utešovala, že takéto gymnázium sa čoskoro otvorí aj v blízkom Turčianskom Svätom Martine, kde by potom Ivan Branislav mohol ako kvalifikovaný profesor pôsobiť. Slovenský národ v tom období nemal dosť profesorov, a aj tých málo bolo utiahnutých na školách, na ktorých sa vyučovalo, samozrejme ako inak, len v jazyku maďarskom, nemeckom alebo latinskom.

Tieto starosti a radosti slovenského národa dostal od svojho chudobného otca do vienka pri vstupe na pôdu Viedne, kde pokračoval vo svojich štúdiách na univerzite. Našiel tu pomoc od svojho strýka Pavla Gabriela Cochiusa (za pomoc mu neskôr vyjadril úctu „predmluvou” vo svojej učebnici *Physika čili silozpyt ...)*. Uvedomoval si, že aj rok štúdia by stačil, aby mohol prednášať na gymnáziu v Revúcej, ale neprestával dúfať, že sa mu podarí štúdium dokončiť. Otec ho ako vždy vo svojich listoch podnecoval k všestrannosti, navrhoval mu štúdium filozofie a pripomínal, aby nezabudol na umenie a literatúru. Jemu mohol mladý Ivan Branislav poďakovať, že vo Viedni mal možnosť stretnúť sa s takými významnými osobnosťami, akými boli Karol Kuzmány, Daniel Lichard a Ján Seberínyi.

Medzitým Ctiboha Zocha navštevovali v Jasenovej Michal Miloslav Hodža a Karol Kuzmány, ktorí pri rozhovoroch o Ivanovi Branislavovi navrhli otcovi, aby dal syna do Ruska, kde by mohol študovať pedagógiu. Na matičnom zhromaždení ruský vyslanec Rajevský sľúbil pomoc. Otec Ivana Branislava nabádal k tomuto štúdiu a on sa usilovne učil po rusky. Neskôr, keď sa politická situácia zhoršila neustálym prenasledovaním predstaviteľov slovenského národa, medzi ktorých patrila aj Zochova rodina, otec prestal písať o Rusku, lebo im otvárali listy. Ivan Branislav pokračoval v štúdiách. V druhom ročníku mu robilo najväčší problém získanie štipendia, ktoré mu stále zamietali. Nakoniec žiadosť predložil prostredníctvom kancelára cisárovi. V takýchto ťažkých podmienkach mu raz otec radil, aby prešiel na techniku, kde boli lepšie možnosti získať štipendium.

Chorľavý Ctiboh Zoch a jeho manželka mali starosti aj o svojich ďalších synov. Cyril študoval v tom čase vo Viedni teológiu a dvaja najmladší - Pavol a Stanislav - boli už na gymnáziu v Revúcej. V tomto období August Horislav Škultéty, správca Slovenského ev. a. v. gymnázia v Revúcej, mal záujem o Ivana Branislava aj bez jeho skončeného vzdelania. Otec to považoval za prijateľné, lebo Ivan Branislav by zároveň mohol pomôcť svojim dvom bratom. Ivan Branislav však vedel, že by bolo najideálnejšie pokračovať v štúdiu až do úspešného konca. Na splnenie tohto cieľa vynaložil všetko svoje úsilie. Finančnú tieseň prekleňoval doučovaním detí. Vyhotovoval fotografie, najmä tablá, čím prispieval aj k zjednocovaniu Slovákov. Popri štúdiu sa zaujímal o vedeckú literatúru aj z iných odborov. Zaujímala ho meteorológia a chémia. Vedel sa postarať o seba a pomôcť aj bratovi Cyrilovi. Túžba po vzdelaní ho priťahovala

na univerzitu v Nemecku. Chcel ísť do Berlína, ale to bolo príliš ďaleko. Rozhodol sa pre Erlangen.

Najväčšou jeho bolesťou v tomto období bolo zhoršené otcovo zdravie, preto sa jedného dňa rozhodol ísť ihneď domov. Pri príchode na jasenovskú faru sa mu privítania nedostalo. Všetci vyprevádzali svojho Ctiboha Zocha na jeho poslednej ceste. Okrem najbližších, miestnych obyvateľov a tých, ktorí prišli na pohreb aj z odľahlých kútov Slovenska, nechýbali slovenskí národovci, medzi ktorými boli Karol Kuzmány, Michal Miloslav Hodža, Peter Bohúň, Martin Kramár a ďalší. Každý vedel, že sa navždy lúčia s dobrým manželom, starostlivým otcom štyroch synov, s mimoriadne húževnatým človekom, slovenským národovcom, ktorý nadovšetko miloval svoj ľud a nikdy ho neopustil.

Prišli ťažké rozhodovania. Ísť za učbára do Revúcej a tak pomôcť dvom bratom?! Nie, matka bola presvedčená, že lepšie bude, keď Ivan Branislav vysokoškolské štúdiá dokončí. Bola ochotná podstúpiť pre to všetko. Ivan Branislav matku poslúchol a vrátil sa do Erlangenu. Popri starostiach o osamotenú matku a nezaopatrených bratov jeho jedinou túžbou bolo ukončiť štúdium rigoróznou skúškou. Prácu *O postupe pri meraní rýchlosti zvuku v plyne* obhájil a stal sa doktorom filozofie. V tom období to bol jediný titul, ktorý univerzita udeľovala. PhDr. Ivan Branislav Zoch počas troch rokov vysokoškolských štúdií (Viedeň 1863 - 1865, Erlangen 1865 - 1866) získal veľmi dobré vedomosti. Patril k prvým Slovákom, ktorí rigoróz¬nou skúškou získali doktorát. Pokračovať v ďalšom štúdiu na univerzitách v Berlíne a v Prahe ostalo len snom. Pobytom vo vel'kých mestách, pobytom v cudzine a životnými skúsenosťami získal široký rozhľad, ktorý mu neskôr pomáhal dvíhať úroveň slovenského ľudu. Situácia v školstve nebola v tomto období pre Slovákov priaznivá. V Uhorsku bolo 76 gymnázií. Jediným slovenským bolo gymnázium v Revúcej. Deti zo slovenských rodín sa mohli vzdelávať čiastočne v rodnej reči na štyroch nemecko-slovenských a jednom slovensko-maďarskom gymnáziu. K malej hŕstke slovenských pedagógov na stredných školách v Uhorsku pribudli ďalší dvaja, Gustáv Lojko a PhDr. Ivan Branislav Zoch, ktorí zamierili do Revúcej.

V revúckom gymnáziu, hoci boli letné prázdniny, bolo rušno. Činovníci školy, ale aj jej učbári museli za veľmi krátky čas zbezpečiť všetko potrebné pre plynulý chod školy v budúcom školskom roku. Všetkých potešilo rozhodnutie Uhorskej miestodržiteľskej rady z 22. júla 1866, ktorým potvrdil platnosť výboru magistrátu a mesto Revúca mohlo gymnáziu odsúhlasenú finančnú podporu 700 zlatých každoročne vyplácať. Zároveň prišlo potvrdenie, ktoré schválilo kúpu dvoch drevených domov, aby v nich mohli byť zriadené triedy.

Školský rok 1866/1867 sa začal 3. septembra 1866. Do prvej triedy nastúpilo 26 študentov, v druhej ich bolo 25, v tretej 26, vo štvrtej 9, v piatej 19, v šiestej 15 a v siedmej 5. Spolu ich bolo 125, o 13 menej ako v predchádzajúcom školskom roku. Pokles v počte študentov na gymnáziu videl August Horislav Škultéty predovšetkým v tom, že mnohí rodičia zo slovenských rodín z opatrnosti dávali svojich synov radšej do maďarských škôl.

3. októbra v evanjelickom kostole za prítomnosti gymnaziálneho výboru a študentov po nábožných piesňach, modlitbe a prejave správcu gymnázia Rudolfa Homolu oboznámili študentov so školskými zákonmi. Pri tejto slávnostnej príležitosti boli predstavení aj novozvolení učbári Gustáv Lojko a PhDr. Ivan Branislav Zoch.

Zochovi sa od jeho príchodu Revúca zapáčila. Od začiatku sa stýkal s obyčajnými ľuďmi a „vyššiu revúcku spoločnosť" nevyhľadával. Ubytovanie mu poskytli v jednom z gymnaziálnych domov. Na stravu chodili spolu s Gustávom Lojkom ku Karolovi Štefančokovi, pokladníkovi gymnázia. Štefančokova rodina im vyšla v ústrety a vytvorila vhodnú klímu.

Zoch prišiel na gymnázium vyučovať matematiku, fyziku a chémiu. So správcom gymnázia Rudolfom Homolom sa dohodli, že okrem týchto predmetov bude vyučovať aj spev a telocvik, neskôr vyučoval aj kreslenie a krasopis. Patril medzi tých učbárov, ktorí boli pedantní, prísni a mimoriadne citliví pre spravodlivosť. Študenti to hneď vycítili a možno aj preto si ho obľúbili. Rešpekt si dokázal získať aj mimoriadnou schopnosťou pomáhať slabším študentom aj po vyučovaní.

Hneď v prvom roku pôsobenia na revúckom gymnáziu Zoch vyučoval najviac predmetov a mal aj najviac vyučovacích hodín, čo sa dá usúdiť z učebného plánu.

PhDr. I. B. Zoch, priekopník telesnej výchovy

So Zochovým pôsobením na revúckom gymnáziu sú úzko spojené nepovinné predmety, ktoré vyučoval. Z nich najmä pre telocvik (gymnastika) začal prinášať tie najväčšie obete. Telocvik sa pred jeho príchodom na gymnáziu nevyučoval. V tom období sa na Slovensku cvičeniu venovali len zanietenci, ktorí za telocvik považovali rôzne pohybové hry, výlety alebo prechádzky do prírody. Pedagógovia sa do nich nezapájali, skôr vykonávali dozor nad žiakmi. Zochov návrh zaviesť na revúckom gymnáziu vyučovanie mimoriadneho predmetu - telocviku, jeho starší kolegovia prijali a boli mu pri vytváraní podmienok pre jeho výučbu nápomocní. Svedčí to o pokrokovosti vedenia gymnázia.

Vtedy skutočne nik netušil, že na pôde Slovenského ev. a. v. gymnázia v Revúcej sa rodí prvé riadne vyučovanie telocviku, a to na takej vysokej úrovni, ako ho Uhorsko nepoznalo. Ani samotný tvorca telocviku si neuvedomoval, že v Revúcej vytvára základy telesnej výchovy a rozvoja sokolstva na Slovensku.

Telocvik ako mimoriadny predmet vyučoval v mesiacoch, keď to príroda dovoľovala - jeseň, jar, leto. Študenti sa mohli dobrovoľne prihlásit a museli zaplatiť celoročný poplatok 50 grajciarov, ktorý bol určený na najnevyhnutnejšie výdavky spojené s vyučovaním telocviku. Zoch študentov rozdelil na mladších a starších (z nižšieho a vyššieho gymnázia). Cvičieval s nimi pravidelne. V stredu dve hodiny s mladšími a v sobotu dve hodiny so staršími. Koľko sa ich prihlásilo v školskom roku 1866/1867, sa doteraz nepodarilo zistiť, ale vieme, že v ďalších školských rokoch sa na telocvik prihlasovalo veľa študentov. Napríklad v školskom roku 1868/1869 sa ich zo 166 prihlásilo 104, no v nasledujúcom školskom roku ich počet klesol na 96. V školskom roku 1870/1871 cvičili len v jeseni, lebo neskôr bol na školskom dvore zložený stavebný materiál na výstavbu novej budovy školy.

Na vyučovanie telocviku zhotovil Zoch za pomoci svojich kolegov učbárov, ale i študentov, na školskom dvore telocvičné náradie, na tú dobu veľmi exkluzívne. Nechýbala tam kladina, hrazda, bradlá, sťažne na šplh, koly zapustené do zeme, na ktorých si študenti skúšali udržiavanie rovnováhy, povrazové rebríky a ďalšie náradie. Vďaka cvičeniu sa študenti dokázali správať disciplinovane a mali správne držanie tela. Koncom školského roka na tradičných majálesoch predvádzali študenti gymnázia obyvateľom mesta a okolia rôzne cvičenia na náradí, ktoré predtým nikto nikdy nevidel. Obecenstvo tieto novoty prijímalo s nadšením. Mestské kúpele, kde sa majálesy organizovali, sa stali miestom rozsievania telesnej výchovy do radov obyvateľstva. Zoch si svojím postojom k telocviku získaval na jednej strane čoraz väčšiu priazeň, no na druhej strane v jeho výchove videli isté nebezpečenstvo tí, ktorým revúcke gymnázium bolo od jeho vzniku tŕňom v oku. Upodozrievali Zocha, že pripravuje Slovač k vzbure proti vrchnosti, že cvičí mládež na boj za odtrhnutie Slovákov od Uhorska. Hľadali možnosti, ako sa sebavedomého Zocha zbaviť.

Revúca, jedno z centier ochotníckeho divadla na Slovensku

PhDr. Ivan Branislav Zoch si zaiste neuvedomoval, že už jeho prvý krok do života po úspešných štúdiách prinesie niekoľko významných medzníkov, ktoré budú navždy spojené s jeho menom. Okrem rozvoja telesnej výchovy prispel aj k rozvoju divadelníctva nielen v Revúcej, ale i v blízkom okolí. Revúca sa stala práve jeho zásluhou dôležitým centrom ochotníckeho divadelníctva na Slovensku. Podmienky pre rozvoj ochotníckeho divadla mu vytvárali predovšetkým jeho starší kolegovia, učbári August Horislav Škultéty a Samuel Ormis. A. H. Škultéty považoval divadlo za jeden z vynikajúcich prostriedkov na udržiavanie kolobehu národného života. Veď ako študent počas pôsobenia na bratislavskom evanjelickom lýceu vyvíjal divadelnú aktivitu cez prázdniny medzi ochotníkmi v Liptovskom Mikuláši. Divadlo mu ostalo navždy blízke, a preto ho vedel kedykoľvek podporiť.

Samuel Ormis ako dramatik mal k divadlu ešte bližšie. Už v jeho literárnych začiatkoch, počas stredoškolských štúdií v Banskej Štiavnici, v rukopisnom *Štiavnickom zábavníku,* ktorý tam založil, zaznačil texty ľudových rozprávok *Dvaja šibalci, O Berone* a *O Matajovi,* ktoré neskôr zdramatizoval. V dramatickej rukopisnej prvotine *Jánošík* z roku 1847 uplatnil motív fantastickej ľudovej rozprávky o Popolvárovi. Je to prvá slovenská hra s jánošíkovskou tematikou. Zo slovenských dramatikov sa najsystematickejšie pokúšal zužitkovať v dramatickej tvorbe oblasť národných povestí. Jeho najdôslednejším a najoriginálnejším pokusom v tomto smere je trúchlohra v štyroch dejstvách *Mataj,* ktorú venoval Štefanovi Markovi Daxnerovi a ktorá sa hrala pri otvorení Slovenského ev. a. v. gymnázia v Revúcej v roku 1862. Koncepciu národnej drámy, založenej na mýtických prvkoch ľudovej epiky, tu však priviedol do významovo extrémnych polôh. Rozprávkovú predlohu použil aj v komédii *Pravda* (1863). Námet zaktualizoval a zasadil do prítomnosti. Spoločenskou kritickosťou sa priblížila k ostatným veselohrám matičného

obdobia. V roku 1867 hru poslal na dramatický súbeh do Matice slovenskej. Porotcovia Pavol Dobšinský, Andrej Sládkovič a Ján Palárik jej udelili odmenu. Podobný zámer ako v komédii Pravda mal aj v ďalšej rukopisnej veselohre *Dlhý nos, čili dôkaz lásky,* no už s menším úspechom. Ormis sa v roku 1868 pokúsil aj o veršovanú historickú činohru *Mária Sečianska.* Zdramatizoval v nej príbeh o dobytí hradu Muráň obsadeného Rákociho povstalcami, cisárskym vojskom. Po príchode Zocha do gymnázia, ale i neskôr, Ormisova divadelnícka živná pôda podporila jeho nadšenie pre ochotnícke divadlo.

Kam až siahajú korene ochotníckeho divadla v Revúcej, presne nevieme. Jeho rozmach v rodnom jazyku sa začal príchodom dvoch nových učbárov do revúckeho gymnázia, Gustáva Lojka, ale najmä PhDr. Ivana Branislava Zocha. Pre činnosť ochotníckeho divadla boli už predtým v Revúcej vytvorené podmienky. V roku 1809 si mesto Revúca z dobre prosperujúceho železiarskeho podnikania dokázalo postaviť mestský dom, v ktorom bola mestská dvorana. Neskôr, v rokoch 1858 až 1861 postavili Revúčania mestský hostinec, v ktorom bola veľká dvorana. Obidve spomínané dvorany slúžili kultúrnemu a spoločenskému životu mesta. Hrávali sa tu aj divadelné predstavenia. Po príchode Zocha do Revúcej konali sa tu študentské bály a začalo sa prvé dlhšie obdobie divadelných hier slovenských autorov.

Pri predstavovaní priestorov pre spoločenský a kultúrny život Revúčanov treba pripomenúť, že vo februári 1867 bola v Revúcej založená Vzájomná pomocnica. Tento finančný spolok mal slúžiť širokým vrstvám obyvateľstva a pomôcť chudobným remeselníkom a chudobe vôbec. V roku 1871 kúpili blízko námestia na Novej ulici (Muránskej ulici) vhodný pozemok, na ktorom o krátky čas vyrástol prízemný dom pre Vzájomnú pomocnicu. Dom mal viacero miestností. Tá najväčšia bola úradnou miestnosťou, no poslúžila aj divadlu. Na dolnú stranu postavili javisko, ostatná časť slúžila obecenstvu. Po predstavení javisko rozobrali, lavice a stoličky poukladali okolo stien a miestnosť bola pripravená na zábavu. Škoda len, že tento pre históriu mesta vzácny dom pri asanovaní časti Muránskej ulice v roku 1989 zbúrali.

Vhodné priestorové podmienky a podporu kolegov učbárov Zoch zužitkoval pre ochotnícke divadlo. Oporou mu bol aj jeho najbližší priateľ, učbár Gustáv Lojko, ktorý vzťah k divadlu získal počas vysokoškolských štúdií vo Viedni. Navštevoval viedenské divadlá a chodieval na ochotnícke predstavenia českých krajanov. O nich písal články v *Pešťbudínskych vedomostiach.* V tomto období sa začal venovať i literárnej tvorbe a v roku 1863 napísal drámu *Bratovrah,* ktorú o rok zaslal Matici slovenskej na posúdenie.

PhDr. Ivan Branislav Zoch sa po príchode do Revúcej pričinil o vznik ochotníckeho divadelného súboru pri gymnáziu a sám sa stal režisérom tohto súboru. Pod jeho vedením si študenti sami zhotovovali divadelné kulisy a rekvizity. Problémy pri obsadzovaní ženských postáv spočiatku riešili tak, že ženské úlohy hrali študenti z nižších ročníkov. Neskôr sa k súboru pridávali aj Revúčania a Revúčanky. Medzi nimi aj dcéry Ondreja Viesta. Z nich ako divadelníčka vynikla Paula.

Prvou hrou, ktorú Zoch v Revúcej v roku 1866 naštudoval, bol *Kocúrkovský bál.* Pozornosť historika priťahovali revúcki ochotníci predovšetkým tým, že ešte častejšie ako v kolíske slovenského ochotníckeho divadla - v Liptovskom Svätom Mikuláši - inscenovali v šesťdesiatych rokoch 19. storočia najmä pôvodné hry. Premiéry tu mali hry J. Záborského, D. Laučeka i S. Ormisa. V repertoári mali v roku 1866 aj hru J. Matúšku *Siroty.* V tom istom roku uviedli hru Spevec od D. Bacháta a *Všetko naopak* od J. Chalupku. O rok neskôr od toho istého autora uviedli hru *Fuk a Huk* a zahrali aj Palárikovho *Drotára.* V roku 1868 divadelný súbor naštudoval hru, ktorú napísal sám Zoch pod názvom *Neviditeľný.* V tomto roku zahrali Záborského dvojdejstvovú frašku *Bohatý okrádač.* V roku 1869 hrali aj české hry, ako *Divotvorný klobúk* a hru *Dobré ráno.* V roku 1870 sa revúckemu publiku predstavili hrou od Š. Žiranského *Obšitník,* o rok neskôr naštudovali Ormisovu hru Pravda a hru *Báseň* od D. Laučeka. V roku 1872 hrali českú hru *Telegram* a od D. Bacháta hru *Neústupný.*

Dobrými hercami z radov študentov gymnázia boli Pavel Beblavý, Karol Salva, Ľudovít Vladimír Rizner, Miloslav Francisci, ako aj Jozef Škultéty. Hrávali aj ďalší študenti, ktorých pravdepodobne Zoch rozdeľoval na mladších a starších. Tí starší robili aj zájazdy do divadlom nasiaknutého Tisovca, Kamenian, Ratkovej, Kokavy nad Rimavicou, ale cez prázdniny hrávali i vo vzdialenejších mestách a obciach, ako napríklad v Nemeckej Ľupči (Slovenská Ľupča) a v Špaňom Poli, v Mošovciach a v Dolnom Kubíne. Rekvizity a kulisy vozili spolu s nimi na rebriniakoch. Pod Zochovým vedením niekoľko divadelných predstavení zahral i Meštanský spevácky spolok v Revúcej. V roku 1872

to boli hry *Kocúrkovo* a *Inkognito.*

PhDr. I. B. Zoch za svojho pobytu v Revúcej naštudoval 22 väčšinou pôvodných divadelných predstavení. Práca, ktorú pre ochotnícke divadlo vykonal, nebola ešte ocenená. Okrem toho, že dokázal z Revúcej urobiť dôležité centrum ochotníckeho divadla, pozornosť si zasluhuje jeho snaha rozširovať ochotnícke divadlo i do jej okolia. Jednou z priekopníckych foriem propagácie divadelníctva bolo okrem zájazdov i zapožičiavanie kulís a rekvizít. Začínajúcim súborom vypomáhali ako herci revúcki gymnazisti. Z dostupných prameňov vieme, že v Tisovci v činohre *Národný hospodár* hrali študenti Slovenského ev. a. v. gymnázia v Revúcej Samuel Hanes, Ján Zvara, Jan Kynčl (Čech) a Ondrej Polerecký.

Zapájanie študentov do divadelnej činnosti ako jednej z foriem mimoškolskej činnosti pomáhalo na jednej strane pripravovať budúcu slovenskú inteligenciu na osvetovú prácu medzi ľuďmi, na druhej strane prinášalo peňažné príjmy. V školskom roku 1866/1867 z dvoch divadelných predstavení v Tisovci to bolo 93 zlatých a 76 grajciarov a z dvoch divadelných predstavení v Revúcej 90 zlatých a 26 grajciarov. V ďalšom školskom roku divadlo prinieslo do gymnaziálnej kasy 40 zlatých a 45 grajciarov. Peniaze získané z divadelných vystúpení sa použili v prospech gymnázia, najmä na dobudovanie fyzikálno-chemického kabinetu. Tak sa podarilo v priebehu tohto školského roka zakúpť a vyhotoviť učebné pomôcky: *„Batteriu Danielovskú zo štyroch elementov, inductivný stroj, Liebigov kaliapparat, chladeň, dva teplomery, thermoelektrickú batteriu, jedon thermoelement z bizmútu a antimonu, dva eudiometrické trúby, hlať liatku chromitého, dva jazykové píšťale, píkrometer, malý drobňohľad; sám shotovil hustomer so závažim, modell telegrafu Moscovho, Bunsenov svetlomer, Leidnerovu flašku, Norimbergov polarizáčný prístroj, dve železné trojnohy a mnohé iné veci."*

Financie získané neskôr išli aj na podporu výstavby novej budovy školy. A keďže Zoch prejavil v súvislosti s touto stavbou mimoriadnu iniciatívu, činnosť ochotníckeho divadla v tomto období ochabla. Keď novú budovu školy dohotovili tak, že sa v nej už mohlo vyučovať, prvým divadelným predstavením, ktoré tu gymnazisti zahrali, bola hra *Janko Brazovský.* Divadelné predstavenie sa uskutočnilo 23. novembra 1873.

Revúca bola bližšie k Pešti a silnejúci národný útlak po rakúsko-maďarskom vyrovnaní v roku 1867 pociťovala omnoho intenzívnejšie ako Turčiansky sv. Martin alebo Kláštor pod Znievom, neskoršie sídla nižších slovenských gymnázií. Preto revúcky ochotnícky divadelný súbor pod vedením PhDr. Ivana Branislava Zocha a jeho pomocníka Gustáva Lojka nielen zabával, ale aj posilňoval národné povedomie. Zoch sa neprestal zaujímať o dramatickú tvorbu ani v neskoršom období, hoci jeho činnosť zaberala široké pole pôsobnosti. V roku 1890 vydal zbierku pôvodných i preložených jednodejstvových veselohier pre mládež, ako *Svevoľný Janko, Zlatá retiazka, čili Buď milosrdným, ďalej Vykľulo sa šidlo z vreca, Škriepnik, Loktibrada* a podobne. Kládol v nich dôraz na morálku, idey, vzbudzoval sociálne cítenie. V roku 1868 stál Zoch pri zrode hudobného súboru, ktorý nazývali hudbokol. Mnohí zo študentov revúckeho gymnázia sa vďaka Zochovej obetavosti v dospelosti venovali ochotníckemu divadlu - „knihe chudobných".

Zochovo väznenie

S týmto školským rokom je spojená udalosť, ktorá sa odohrala na začiatku roka 1867. Neprajníci revúckeho gymnázia nedali na seba dlho čakať.

August Horislav Škultéty vo svojich pamätiach to takto zapísal: *„Bolo to 1. januára 1867, keď v spoločnosti revúckych mladých mužov a mešťanov dr. Zoch, učbár, a Karol Štefančok, mestský notár a na ten čas pokladník gymnasiálny, vybrali sa do súsedného mesta Jelšavy na sanicu. Pri tejto príležitosti na jelšavskom hostinci baviac sa pri víne a čaji s viacerými jelšavskými hosťmi, boli Revúčania pichľavými rečmi vyzvaní k politickej dišpute, Jelšavania chceli menovite vedieť; že odkiaľ - vraj - gymnasium peniaze bere, keď Slováci sú vôbec chudobní, iste že od ruského cára! Professor Zoch odvetil na to žartom, že veru z Ruska dostáva peniaze i on i gymnasium, ba i teraz má pri sebe viac kusov rubľov, ktoré zrovna z Ruska dostal. V ďalšom rozhovore chválil tenže dobrotu ruského čaju. Asi o polnoci posadali Revúčania na sane a pohli sa domov. Cestou pri jelšavskom Koburgovskom kaštieli vystrelil Zoch z pištóľky a tak pobúril noční pokoj. -*

27. januára prišiel do V. Revúci Aloys Létássy, vtedy štátny fiškus v sprievode M. Szmrecsányiho, slúžneho a E. Farkaša čest. prísažného, nesdeliac ani zďaleka predstavenstvu mesta cieľ svojej cesty ... O dva dni pozdejšie bavil sa

dr. Zoch u Štefančokov, kam okolo 8. hodiny večer vkročil prísažný Rusnák, oznamujúc Zochovi, že ho slúžny Lovcsányi v jeho príbytku čaká. Zoch vtedy býval v budove gymnasiálnej. Prijdúc domov, našiel dvere troma žandármi obsadené a v izbe slúžneho Lovcsányiho. Tento prišlému Zochovi oznámil, že má naloženie previesť v jeho dome vyšetrovanie, aby mu ukázal svoju listáreň. Zoch to s ochotou vykonal, a slúžny prehŕňajúc sa v písmach, vzal jeden z Viedne od brata Zochovho Cyrilla písaný list; dopis do Zukunftu, list na redakciu tohože časopisu a listy od Lenoira, kupca s physik. - chemickými nástrojmi vo Viedni. Po tomto zapečatiac všetky gymnasiálne, v Zochovom byte složené veci, oznámil tomuto, že dva žandári doprevadia ho do Jelšavy.

Na to šiel s jedným prísažným ku K. Štefančokovi, pokladníkovi gymnasiálnemu, sdeliac mu cieľ príchodu, preobzeral každý kútik; menovite venoval veľkú pozornosť kasni, v ktorej Stefančok držal písma, protokoll príjmov a výdavkov gymnasiálnych. Hlavne ale zanímaly vyšetrovateľa peniaze; každý kus prezrel osobytne: odkiaľ je, čo je? Zo všeobecnej známej príčiny: či niet rubľov! Keď protokoll príjmov a výdavkov dôkladne poprezeral, popečatil všetko a kľúče vzal k sebe. Čatník menom Šándor oznámil Štefančokovi, že má rozkaz na skutku sprevodiť ho do Jelšavy.

Keď so Zochom do Jelšavy došli, zatvorili ho v hostinci do izby. Mohol už chvíľku spať; keď otvorily sa dvere a dnu vkročil Létássy s hostinským. Zoch prebudil sa a posadil sa na posteli. Létássymu oči horely, prsia sa náružive dmuly a keď najskôr okríknul Zocha: kto ste vy? ako ste sem prišli? začal ho strašiť: žeby všetky pohyby, ktoré čelia k osamostatneniu Slovenska, vyznal; že je velezradca, že jedná sa o jeho hlavu; ak ale vyzná, že môže čakať omilostenie. Zoch na to chladnokrvne riekol, že on o takých pohyboch ani najmenšej vedomosti nemá. Na to rozhorlil sa Létássy a riekol: Dobre, tak ste si sám súd vyniesli!

Druhý deň prísažný Farkaš oznámil mu, že stravu jeho stenčia. Prišiel obed; miesto obyčajného náčinia doniesli mu rohovú vidličku. Príčinu toho dozvedel sa pozdejšie od Létássyho: »žeby - vraj - Zoch v stave bol všetko vykonať«. Po obede odvedený bol pandúrmi pod šabliami na mestský dom. Tu rozkázal mu Létássy ruky železnými retiazkami poviazať a nižné rameno k vyšiemu pritiahnúť. Retiazky boli krátke, pandúr stisol, Létássy pomohol a ruka musela popustiť. V bôli riekol Zoch: či to má byť španielska inquisicia? Na to postavil ho pandúr k zapáleným dvom sviecam a Zoch musel čítať list z Viedne od brata: komissia, záležajúca z Létássyho, Szmrecsányiho a Farkaša, chcela z neho vynútiť; aby sa priznal k velezrade, prekrúcali slová, jako chceli a mohli. Pozastavovali sa na okuliaroch, čítali miesto cisár - car. Po výsluchu odvedený bol do jeho priestrannej izby, kde sa už udomácnil. Spával do 13. febr. na stole; a poneváč bol po ruke atrament i perá, písal denník, v ktorom menovite opisovanie Létássyho osoby a rázu hlavniu čiastku tvorilo.

Prišiel 3. február. Bola noc; okolo II. otvorily sa dvere a dnu vkročili Létássy s Farkašom s troma pandúrmi a jedným žandárom. Na výkrik: »Ty velezradca!« Zoch strhol sa zo spania. Na to Létássy hneď vzal na seba úlohu starostlivého otca, hneď zase vybuchol surove, že - vraj - Zoch ani mena človek nezasluhuje; porovnával ho s obecnými zbojníkmi, akých - vraj - už Létássy hodný počet odsúdil. Potom ale ukázal Zochovi prišlé na neho telegrammy z Viedne, ktoré obsahovaly zprávy: kto a čo sú Eisler a Lenoir, Létássy chcel strašiť Zocha, že priatelia jeho vo Viedni ho zradili, zpytoval sa: kto je Hurban, Hodža, Slotta? čo chceli vo Viedni, v Záhrebe? a na to oddialil sa.

Môže byť; že čítanie onoho už spomínaného denníka, ktorý prišiel Létássymu do ruky, alebo aj iné okolnosti, ktoré ukázaly Létássymu, že z celej veci nebude nič, pohlo ho k tomu, aby so Zochom šetrnejšie nakladal. Od tých čias hovoril tichšie, netykal mu viac, ba tu i tu chcel sa s ním do rozhovoru púšťať. Pri nasledovavších výsluchoch medzi 3. a 13. febr. boly mu otázky písomne predkladané. O živote jeho, o snahách, jichž cieľ by bol Slovákov pomocou Rusov osvobodiť; ďalej o liste Štefana Daxnera od 8. aug. 1866 písanom na priateľov; zpytovali sa ho: odkedy pozná Daxnera, jako účinkuje na ľud? Podobné otázky dostal o Bakulínymu. Medzi iným zpýtali sa ho: či by bol pil na zdravie Slavie? a aké král'ovstvo si vraj pod Slaviou predstavuje? Pri poslednej otázke odkázal vyšetrovateľov na pochopy Austrie, Germanie, Pannonie atď. Konečne vyšetrovateľ Létássy predložil mu otázku: Či je Slavia pekná? že on - vraj - rád má pekné ženy. Na čo mu Zoch odpovedal opovržlivým pohľadom. K najzábavnejším otázkam patrila ale tá: že prečo študentov vo vojenských cvičeniach vzdeláva? Zoch pri tejto otázke nemohol si inšie mysleť, nežli že pod týmito vojenskými cvičeniami rozumejú telocvik, ktorý Zoch učil, čo sa v skutku potvrdilo.

Ku charakteristike inquisicie slúži aj to, že poneváč Zoch s viedenskym kupcom na physikálne a chemické apparáty, Lenoirom, v dopisovaní stál a u neho našly sa listy písané od Lenoira, telegrafoval Létássy do Viedne, aby s Lenoirom prísne vyšetrovanie zavedené bolo. Ale viedenskí páni mali viac rozumu než gemerský štátny zástupca a

položili vyzvanie tohože na stranu. Tento vo svojej zaslepenosti bol presvedčený, že Lenoir a Zoch rozumejú pod physickými apparátmi delá a pušky a že prišiel na stopu ďaleko rozvetvenému sprisahaniu. - Dňa 14. februára bol Zoch v sprievode čatníkov do R. Soboty odvedený, tam do 7. marca väznený. Za celý ten čas ani jedna kniha na čítanie nebola mu daná, len na pošte chytený »Sokol« a meteorologické noviny.

Prekutávanie u Štefančoka trvalo dlho do noci a už sa chýlilo k ránu, keď do Jelšavy došiel. Létássy bol hore. Videli sme, aké vyšetrovanie držal v tú noc so Zochom, čakal na Štefančoka. Čatník Štefančoka doprevadivší oznámil mu svoj príchod. Létássy podíval sa na neho a prudkým, hnevlivým hlasom zahrmel: »Kde Vám je bajonett? Čo je Vaša povinnosť?« Na výslovnú žiadosť Štefančokovu čatník nebol nastokol bajonett. Létássy pokračoval, že on tak väzňov neprijíma! Na to čatník viedol Štefančoka do kasárne, aby tam prenocoval a ráno oddaný bol vyšetrujúcej kommisii.

Minuly tri dni a Štefančok nebol vyšetrovaný. Štvrtého okolo troch popoludní predviedli ho k výsluchu. Létássy ako pri Zochovi prehováral aj Štefančoka, aby vyznal všetko, čo vie. Na čo Štefančok riekol, že on síce žalobu proti sebe nezná, ale čo opravdový a verný syn vlasti a prestolu verný poddaný svedomite a spravedlive hovoriť chce. Tu najskôr vyzvaný bol, aby životopis svoj vniesol do protokolla, čo on aj spravil. Na to prišla otázka: Koho držíte za vodcu gemerských Slovákov? Na čo odvetil, že gemerskí Slováci vodcu nepotrebujú, keďby ale potrebu toho cítili, za najzvláštnejšieho z gemerských národovcov ohľadom na rozum a zásluhy drží Štefana Daxnera. Za tým, že ktorej národnosti prislúcha? Tu odpovedal, že otec jeho nebohý bol Slovák, žijúca matka, že je Slovenka, on teda ako statočný syn, statočných rodičov nemôže inde, než k slovenskému národu náležať. Po tomto odvedený bol do jeho izby.

5. februára zase predvolaný dostal otázku: Že akú on reč r. 1865 v revúckom kúpeli držal. Na čo on, že v zime do kúpľa nechodí, a jestliže aj vtedy bol a hovoril, nič protizákonného hovoriť nemohol. Len teraz predložené mu boly otázky za afféru Jelšavskú. Prvé, čo poznamenal, že obviňovania Jelšavanov sú hanebná lož, že svedkovia boli popití, s ktorými zoči voči postavený opätovné jích tvrdenia za lož vyhlásil, poneváč niekoľkí z týchto v bočnej izbe dovrávali sa a rozmluvu obvinených počuť nemohli, menujúc pri tom za svedka spravodlivého Gust. Nandrássyho. Za tým odobrané mu boly všetky cenné veci, peniaze a o 8. hodine večer do R. Soboty vedený bol. Prenocoval v Tornale. V R. Sobote bol väznený do 16. februára a ztadiaľ odvedený do Plešivca, tam do 7. marca.

Létássy neuspokojil sa s uväznením Zocha a Štefančoka, on dal odviesť aj Michala Bakulinyho na ten čas slúžneho a Daniela Galaja ratkovského notára, horlivých národovcov slovenských a zástupcov veľko-revúckeho gymnasia. Poneváč ale pri nich ani to najmenšie podchytiť sa nemohlo, boli dosť skoro na svobodu prepustení.

Kým Štefančok v Plešivci uväznený sedel, za ten čas poslal ešte Létássy Em. Farkasa do V. Revúci, aby hospodu Štefančokovu skrz na skrz prekutal. Prišiel nočnou hodinou, poprezeral každý kút, menovite hľadal medzi súkromnými peniazmi Štefančokovými ruské ruble a keď všetko prekutal, znovu zapečatil a šiel nazpäť do Jelšavy.

Predstavenstvo mesta V. Revúcej a gymnasiuma pracovalo všemožne na vysvobodení uväznených. Tak menovite mesto V. Revúca osvedčilo sa pred Létássym, že dá akúkoľvek kauciu či hmotnú či mravniu, aby Štefančoka vypustil; neosožilo nič. Létássy zprvu prisľúbil, že Štefančoka vypustí, pozdejšie ale daný sľub odvoval. Výsledok prosieb na súdnu stolicu upravený, bol aspoň ten, že súdna stolica vydala prísny rozkaz, aby Létássy vyšetrovanie naskutku pretrhol a vrátil sa do R. Soboty, ale tento ani na rozkaz nič nepodbal. - Za Zocha ale obrátilo sa gymnasium na seniorálne a dištriktuálne predstavenstvo na Jeho Veličenstvo, na gemerského snemového vyslanca K. Szentiványiho, až konečne podarilo sa Ed. Zsedényimu vymôcť pri Kossalkovi, vtedajšiemu direktorovi causarum regalium, že vydal telegrafický rozkaz, aby všetky inquisicionálne akta jemu boly hore poslané.

Spomenutia zasluhuje ešte aj to, že Létássy, hľadajúc široko rozvetvené panslavistické spiknutie proti korune a krajine - požiadal telegraficky i predstavenstvo mesta Debrecína, aby Štef. Daxnera uväznilo, byt jeho prísne prekutalo - všetky jeho písma zhabalo a ku prezkúmaniu k nemu (Létássymu) poslalo, - tak tiež i na pošte listy na jeho adressu prichodiace pristavilo a k nemu, ako vyšetrovanie vedúcemu doposielalo. - Súdna stolica debrecínska odoprela uväznenie Daxnera z tej príčiny, poneváč on ako sudca krajinského zmenkového súdu a tak vyšší štátny úradník len na základe riadneho súdneho výroku môže byť pozbavený osobnej svobody, v ostatných otázkach ale urobila zadosť požiadavke Létássyho. Daxner hneď vtedy zadal prosbu k riadnemu súdu stolice gemerskej, žiadajúc vyšetrovanie proti sebe a v páde falošných u Létássyho nachodiacich sa žalób, za potrestanie patričných

osočovateľov, ale na prosbu tú dostal záporný výrok, nepomohly na veci ani appeláty až po najvyšší súd prevedené, poneváč medzi tým časom hlavný štátny fiškus Kossalko pristavil bol pokračovanie a tak vyšetrovanie stalo sa bezpredmetným. - S týmto v spojení bolo aj vyšetrovanie dvoch farárov malohontských, Krnu a Markoviča, týkajúce sa nejakej - vraj - od Daxnera vydanej proklamácie, pri čom najzanímavejšie bolo to, že sami vyšetrovatelia mali prísť do omáčky a týmto zvlášte záležalo na tom, aby sa vec nehýbala a oni sa neblamirovali.

Denunciácia a impuls k tomuto Létássovskému vyšetrovaniu vyšiel z čiastky od príliš vlastenecky smýšľajúcich Jelšavanov a Revúčanov, hlavne ale od nadžupana Rudolfa Kubínyiho, ktorý v bezzákladných denunciáciach o panslavisme gymnasia veľko-revúckeho videl vhodnú príležitosť vyplniť sľub svoj z ohládu znivočenia tohože ústavu a osobným svojím vplyvom prinútil súdnu stolicu, že Létássyho k prevedeniu vyslala. Že vyšetrovanie nič na svetlo nevynieslo, a že Zoch i Štefančok nevinne trpeli, to dosvedčuje, že direktor causarum regalium, presvedčiac sa z predostretých aktov o daromných pletkách vyšetrovania, celú inquisiciu zastavil a uväznených naskutku na svobodu pustiť rozkázal.

Dvere väzenia otvorené boly dňa 7. marca. Štefančok ešte v ten deň zavítal v kruhu svojích. Keď Zoch s Gallajom do Ratkovej došiel, bolo mesto večer osvetlené, na druhý deň ale žiactvo a kollegovia šli mu ďaleko v ústrety.“

Radosť zo slobody neprávom väznených slovenských národovcov bola veľká. Neskôr sa ukázalo, že tí, ktorí sa proti gymnáziu a Zochovi tak húževnato angažovali, boli podvodníci voči tým, ktorým slúžili. Létássyho odsúdili pre falšovanie zmeniek a slúžneho Szmrecsányiho, neskoršieho advokáta, pre podvody na rok z advokácie suspendovali. Nadžupan R. Kubínyi si iste nemyslel, že do svojho oduševneného boja proti slovenskému ev. a. v. gymnáziu, jeho činovníkom a učbárom si vyberie práve takých, ktorí mu neskôr urobia hanbu.

Príhoda, ktorú s veľkým záujmom sledovali obyvatelia celej Muránskej doliny, bola len začiatkom veľkých strádaní nadšencov gymnázia.

Zdroj: Dušan Dubovský - Revúca kolíska slovenského stredného školstva